

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Милена Шушулова-Павлова, Нов български университет,
за *дисертационния труд* на **Антоанета Христова Стоянова**
редовен докторант към Факултет по науки за образованието и изкуствата,
катедра „Музика и мултимедийни технологии“ на Софийски университет „Св. Климент Охридски“,
с научен ръководител проф. д-р Ганка Неделчева, на тема:
**ДЕТСКИТЕ ЧУЖДОЕЗИЧНИ ПЕСНИ В ОБУЧЕНИЕТО ПО МУЗИКА В ПРЕДУЧИЛИЩНА И
НАЧАЛНА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ – ПРОБЛЕМИ НА АВТОРСКИЯ ПРЕВОД И АДАПТАЦИЯ**
за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
в професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по...,
докторска програма „Методика на обучението по музика“

Биографични данни

Антоанета Христова Стоянова е завършила Начална педагогика и радиожурналистика в Софийския университет (1990-1995). След това добива магистърска квалификация по оперно пеене в Ecole Normale de Musique de Paris "Alfred Cortot" (ENMP)¹ и в CNR Cergy² (2004-2006) в Париж, Франция. Специализира оперно пеене и в Рим, Италия, в A.R.T. Musica (2008-2009). След което работи последователно като преводач, артист-хорист, туроператор, мениджър и в последните 12 години (2012-2024) е преподавател по английски език. Антоанета е преводач на редица детски песни на български език. Тя владее английски, френски, италиански, немски, испански и руски езици. Има интереси и в областта на историята, изкуствата и литературата.

Съдържание на дисертационния труд

Докторантката е отчислена на 1.2.2023 със Заповед на Ректора на СУ. Трудът и авторефератът ѝ са представени, обсъдени и предложени за защита на заседание на катедра „Музика и мултимедийни технологии“. Дисертацията включва 172 страници. Съдържа увод, четири глави³, приноси, заключение, библиография и приложения. Библиографията включва 19 източника (7 от тях на кирилица) и 3 интернет линка. Към приложенията са представени интервюта с Бойко Кънев; с Петя Миланова; с Елена Ватралова; анкетни карти за родители; индивидуални картони за изследване на децата от 62 ЦДГ, София; от ЦДГ 192, София; от 51 СОУ; от НУ „Христо Ботев“, гр. Плевен.

Точно формулирани цели и задачи на дисертацията

Цел на дисертацията е да се изследват и анализират детски чуждоезични песни, да се структурират и приложат специфични методически подходи при техния превод на роден език. *Предмет* на

¹ Училището не е признато от Болонския процес (Болонска конвенция за съизмеримост във висшето образование 1999). <https://www.ecolenormalecortot.com/>

² <https://www.conservatoire-cergy-pontoise.fr/>

³ ПЪРВА ГЛАВА. **Специфика на преводната песен.** 1.1. Постановка на проблема. 1.2. Видове превод. 1.3. Видове детски песни. 1.4. Основни понятия и характеристики на авторския превод. (1.4.1. Дефиниране на понятието авторски превод. 1.4.2. Мелодиката на текста в помощ на успешния превод. 1.4.3. Подходи на преводача. 1.4.3.1. Определяне на главното на преводния текст; 1.4.3.2. Структурни и граматични промени; 1.4.3.3. Припев. 1.4.4. Стил на преводача. 1.4.4. Прозодията и нейното огромно значение за извършване на качествен превод.)

ВТОРА ГЛАВА. **Теоретични направления в реализирането на превода на детски песни.** 2.1. Принципи на Питър Лоу. 2.2. Йохан Франзон и неговите възгледи за превода. 2.3. Аспекти на превода при различните при различните музикални жанрове според Рони Апър и Марк Хърман. 2.4. Методични възгледи за превода на Филип Таг.

ТРЕТА ГЛАВА. **Специфични задачи на превода при различни видове преводни песни.** 3.1. Превод на песни за поздрав. 3.2. Превод на игралки. 3.3. Превод на броилки. 3.4. Превод на приспивни песни. 3.5. Превод на песни със сюжет. 3.6. Превод на песни с приказен сюжет. 3.7. Превод на песни за развитие на фината моторика. 3.8. Превод на песни, свързани с празници. 3.9. Превод на песни, свързани с възпитаване на хигиенни навици. 3.10. Превод на песни, свързани с изучаване на танци. 3.11. Превод на песни, преведени от трети език. 3.12. Превод на песни от учебното съдържание с възможност за междупредметни връзки в детска градина и училище.

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА. **Влияние на детската преводна песен върху емоционалното развитие и обучението на децата в детската градина и в началното училищно образование.** 4.1. Диагностичен инструментариум. 4.2. Провеждане на изследване в ДГ 62, София. (4.2.1. Изследване на контролна група; 4.2.2. Изследване на експериментална група). 4.3. Провеждане на изследване в ДГ 192, София. (4.3.1. Изследване на контролни групи; 4.3.2. Изследване на експериментални групи). 4.4. Анкета за родители – структура и резултати. 4.5. Провеждане на изследване с ученици в трети клас в 51 СОУ „Елисавета Багряна“, София (4.5.1. Изследване на контролна група; 4.5.2. Изследване на експериментална група). 4.6. Провеждане на изследване с ученици от втори клас в НУ „Христо Ботев“, Плевен (4.6.1. Изследване на контролна група; 4.6.2. Изследване на експериментална група). 4.7. Изводи и препоръки.

изследването е съдържанието на детската чуждоезична песен в превод на български език и нейното приложение в учебната дейност по музика в детските градини и началното училище. Разглежда се и ролята на детската песен при изграждането на междупредметните връзки в учебния процес, влиянието на преводната песен върху възприятието и осмислянето на конкретния учебен материал от страна на децата. *Обект* на изследване е работата с чуждоезични песни с превод и тяхното приложение в заниманията по музика в детската градина и в началното училище. *Основната хипотеза* на докторантката е: „Ако се създадат условия за работа върху текста, съобразен с крайната реализация на песента, то тя ще има стойност и влияние върху формирането и изграждането на детската емоционална интелигентност и ще намери своето широко приложение“ (цитат от дисертацията). *Основните поставени задачи* са: да се изследват оригинални източници, свързани с темата (теоретико-практически подходи за превод у нас и в чужбина); да се опишат особеностите при превода на детски песни, като се дефинира конкретен понятиен апарат; да се изследва моментното състояние на проблема; да се изследват публикации на учебни програми и селекции и съответните междупредметни връзки; да се изготви диагностичен инструментариум за провеждане на изследването – наблюдения, анкети, интервюта, беседи; да се изготви приложение с текстове на песни и разяснение към всяка една от тях като допълнителен ресурс за учители по музика в детски градини и началния курс на обучение в училище.

Значимост на изследвания проблем в научно и научно-приложно отношение

Според докторантката в България проблемът за превода на чуждоезични детски песни не е изследван. Това дава аргументи в полза на актуалността на поставената в дисертационния труд тема. „Разбирането, осмислянето и интерпретацията на чуждоезични песни, преведени на български език, обогатяват досега на българското дете с различни култури и традиции по цял свят и подпомагат неговата комуникацията му с него.“ (цитат от дисертацията) За осъществяването на качествената научна работа на Антоанета Стоянова голямо значение има личният ѝ опит – тя е преводач на повече от сто песни от седем езика, част от които са публикувани за целите на обучението по музика в детската градина в приложението „Чуден свят“ на издателство „Просвета“, а също и в учебниците по музика за първи, втори и трети клас на издателство „Рива“. Всички песни (101) са публикувани в аудиоформат, а някои и във видеоформат в различни музикални платформи (YouTube, Spotify).

Степен на познаване на състоянието на проблема и съответствие на използваната литература

В първа глава на дисертационния труд се разглежда проблемът за авторските преводи с техните процеси, етапи и понятиен апарат, който ги обслужва. Важна е веригата *оригинал – авторски превод – аранжимент – певци-актьори – продуцент (издател) – звукозапис – слушатели/изпълнители*, чиито компоненти, според докторантката, трябва да работят в пълна симбиоза. Реализираните и като видеоанимации песни допълнително допринасят за емоционалния комфорт на децата, не само за слуховото, но и зрителното възприемане на конкретния продукт. Антоанета Стоянова си позволява да даде някои насоки на млади автори, желаещи да се занимават с превод на детски песни. Като ресурс в обучението по музика се използват преводни песни от различни езици, издадени в шест компакт-диска от продуцентска къща „Канев Мюзик“, а също и разпространението им в YouTube и други платформи. **Във втора глава** се изясняват теоретичните аспекти на превода чрез публикациите на преводачи на песни от Европа, Северна Америка и Нова Зеландия, техните виждания за характеристиката на оригинала и пътят им за осъществяване на преводните текстове, като неразделна част от музикалната линия. Разглеждат се някои възможни и позволени промени с цел крайният продукт да бъде успешно завършен и приложен. **В трета глава** се анализират различни по вид песни. В помощ на изследователската работа са рефлексии и дългогодишният ѝ опит като преводач. Изследваните песни или части от тях са представени в таблици, за илюстриране на примерите. **Четвърта глава** представя експерименталното педагогическо изследване – възприемане, осмисляне и възпроизвеждане на преводна песен от деца. Отчита се степента на техните емоционални реакции и удовлетвореност. Експериментът обхваща голям възрастов диапазон. Проследяват се реакциите на деца в детската градина и ученици в начален етап на обучение в училище. За целта докторантката ситуира две групи – *контролна* и *експериментална*. За всяко дете и ученик се създава индивидуален картон, който отразява степента на реакция по определени критерии, които след статистическа обработка се дава индикация за осмисляне и интерпретиране на преводната детска песен. За по-голяма степен на обективност са използвани и

анкети с родители, интервюта с музикални педагози и продуцент, които допълват наблюденията и анализите на изследователя. За нуждите на настоящия дисертационен труд се въвежда работен термин „**авторски превод**“, който присъства и в словесния текст, и в табличното изложение. Бих си позволила да цитирам следното от дисертацията на Антоанета: „**Мелодиката на текста е в помощ на успешния превод** (термин, въведен в лекциите на проф. д-р А. Георгиев) не означава просто „изпяване на песента“, а музикално-вербално единство между текст и композиция. Това прави текста „пеещ“, т.е., предаващ послание в съчетание с музиката – важен детайл, който трябва да присъства винаги, за да се осъществи качествен превод. ... Пет критерия (Pentathlon Principle), определят успеха на песенните преводи: изпяване, смисъл, естественост, ритъм и рима.“

Научни изводи на Антоанета Стоянова при сравнителния анализ на резултатите от проведените шест наблюдения с контролни и експериментални групи: „**При слушане на песните в оригинал, те първоначално „грабват“ вниманието на децата, благодарение на мелодиите. Но липсата на разбираем текст провокират реакции на недоумение, смущение и нежелание за възпроизвеждане на предложените песни. Концентрацията на участниците значително отслабва, особено по време на второто прослушване на предложените песни. Крайният резултат в проценти значително се различава от този при изследване на преводните песни. Песните с художествен превод на български език предизвикват по-бърз, по-пълноценен и по-категоричен интерес и желание за възпроизвеждане. Повишава се мотивацията чрез положителни емоционални реакции при ученето и възпроизвеждането. Формира се силна връзка на музиката с паметта. Изследванията показват как художественият превод на песни може да подобри уменията за слушане с разбиране при малките деца, особено когато песните са подходящи за драматизация. Това би могло да се използва като полезна стратегия в обучението на децата, продуктивността на която е в пряка връзка с нагледно-образното им мислене и възприемане в предучилищна и начална училищна възраст. Текстовете на голяма част от преводните песни са предпоставка за създаване на междупредметни връзки, както в детската градина, така и в началното училище.“**

Коректност при цитирането на представителен брой автори

Антоанета Стоянова е коректна в своите цитирания. Използва за основа скромна библиография, върху която е изградила и доказала своята докторска теза. Но основен допълващ библиографията аргумент е нейният дългогодишен личен опит като преводач и педагог в областта.

Приноси на дисертационния труд

Бих представила приносите на дисертацията по следния начин:

1. Настоящият дисертационен труд носи принос, заради отсъствие на публикации на български език по темата. Използваната чужда литература по проблема на авторския превод в дисертацията (независимо от граматическите и фонетични различия в различните езици) може да даде важни насоки за структуриране на преводния текст и за подпомагането на главният му компонент – мелодиката.
2. В дисертацията, в теоретичната ѝ част, са изведени методически насоки, които могат да послужат на последващи преводачи, желаещи да се заемат с работа върху детски песни от различни езици. За първи път се дефинира понятието **авторски превод**, описват се и неговите специфики.
3. Изследвани и приложени на практика са различни по вид песни, чрез осъществяване на наблюдения и експерименти в детската градина и начално училище. При анализа на песните, в хода на дисертацията, са приложени таблици за онагледяване на съдържанието (на целия текст или на части от него). Това е направено с цел да се покаже красотата на българския език и богатството на всички негови лексикални и граматически форми. Съзнателното избягване на чуждиците, доколкото е възможно, въпреки масовата им употреба в днешно време, е необходимо за съхранение на българския език и би попречило на обезличаването ни като нация.
4. Особено приноси към дисертационното изследване са създадените от Антоанета Стоянова преводни песни (издадени на CD и DVD) и публикуваните в различни музикални платформи като практически ресурс за детски градини и начални училища, за обогатяване

на познанията по различни учебни предмети чрез създаване на междупредметни връзки, посредством видовете песни, анализирани в дисертацията.

5. Преведените песни на български език успешно се използват от българската диаспора в чужбина (в семейна или в учебна среда). Важен момент е съхранението на родния език като основен източник на комуникация и връзка с България. Много българи, живеещи в Германия, Италия, Франция и САЩ се възползват от компактдискете с преводни песни, издадени от „Канев Мюзик“. В приложенията е представен отзив от българско училище в Нантакет, САЩ, за значението на преводната песен и нейното приложение в обучението на възпитаниците му.⁴

Оценка на съответствието на автореферата с основните положения и приносите на дисертационния труд.

Авторефератът не отговаря на дисертацията. В него не са включени две от главите ѝ. Втора глава, която смятам за интересна и важна, защото в нея се разискват научно и практически различните системи на превод – според Питър Лоу (петте принципа, споменати по-горе), Йохан Франзон, Рони Аптър и Марк Хърман, Филип Таг. И трета глава, където са представени подробно специфичните задачи на превода на различни детски песни, нещо изключително интересно за педагозите по музика и за младите преводачи, тръгващи по този път. Смятам това за съществен пропуск на автореферата.

Лични качества на автора (ако рецензентът го познава)

Не познавам лично Антоанета Стоянова. Докторската ѝ дисертация заявява сериозност и практическа опитност. Вероятно и занапред ще бъде така активна в своята работа – научна и преподавателска.

Препоръки

Този труд би трябвало да стане достатъчно видим за по-широката общественост – сред преподаватели, учащи се, младежи, преводачи. Но за целта той трябва да премине редакторска и коректорска намеса. Текстът има нужда от сериозно форматиране.

Публикации по темата на дисертационния труд

Антоанета Стоянова е представила необходимите за теоретичен дисертационен труд три публикации, свързани с темата на доктората.

В заключение на тази РЕЦЕНЗИЯ ще завърша със следната оценка:

Дейността на докторантката отговаря на наукометричните показатели за придобиване на образователната и научна степен „доктор“, според Закона за развитието на академичния състав на Република България. Дисертационният труд на Антоанета Христова Стоянова, редовен докторант към Факултет по науки за образованието и изкуствата, катедра „Музика и мултимедийни технологии“ на Софийски университет „Св. Климент Охридски“, с научен ръководител проф. д-р Ганка Неделчева, на тема: **ДЕТСКИТЕ ЧУЖДООЕЗИЧНИ ПЕСНИ В ОБУЧЕНИЕТО ПО МУЗИКА В ПРЕДУЧИЛИЩНА И НАЧАЛНА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ – ПРОБЛЕМИ НА АВТОРСКИЯ ПРЕВОД И АДАПТАЦИЯ**, заедно с носените от него приноси, научни и приложни качества, както публикациите ѝ, смятам достатъчни, за да дам своята положителна оценка и да предложа на уважаемото научното жури **да присъди образователната и научна степен „доктор“** по професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по..., на **Антоанета Христова Стоянова**, според изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България.

5.4.2024, София

Проф. д-р Милена Шушулова-Павлова

---

⁴ Като част от изброените от приносите докторантката Антоанета Стоянова добавя и своята авторската книга „Вълшебният свят на детската чуждоезична песен“, която тя представя за „чудесен практически ресурс в часовете по музика чрез предоставените възможности за изучаване на текстовете на различните песни в оригинал или в превод. Книгата може да послужи и на преподаватели по музика в начален курс на езикови училища.“ Съгласна съм с ползата от книгата. Бих приела тя да е част от приносите на дисертацията ѝ ако е като приложение към нея.